

directions are examined modernizations of pedagogical education, which lead to changing of teacher functions, his basic abilities and to perfection of educational process by introduction of modern teaching technologies.

Key words: pedagogical formation, technology of training, the teacher of chemistry, vocational training, functions of the teacher, professional potential, professional the competence.

УДК: 378.12:[514.112:004]

О. В. Радзієвська
Слов'янський державний
педагогічний університет

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ВИКЛАДАЧА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

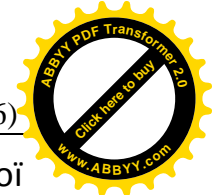
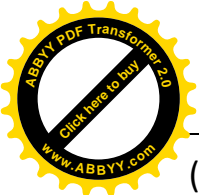
У статті зосереджено увагу на такому аспекті діяльності вчителя, як творча активність. Автор виділяє різні етапи розвитку педагогічно-професійної освіти, аналізує вплив вчених-педагогів на оновлення професійно-педагогічної підготовки вчителя.

Ключові слова: *вчитель, творча активність, педагог, педагогічна освіта, університет, студент, особистість.*

Постановка проблеми. Процеси, що відбуваються в контексті сучасних реформаторських перетворень у всіх галузях науки і освіти зумовлюють необхідність формування творчої, активної особистості вчителя, його самостійності, самобутності, оригінальності. Нестандартні підходи вчителя до розв'язання педагогічних проблем, розробка, запровадження нових методик, прийомів, оптимальне їх поєднання, сприяють створенню принципово нових систем навчання, виховання і розвитку школярів.

Актуальність дослідження посилюють існуючі в сучасній педагогічній науці суперечності, що вимагають розв'язання: між соціальним замовленням вищої школи на формування творчої активності вчителя і реальним рівнем готовності випускників вищих педагогічних закладів до її прояву в практичній роботі; між накопиченим у вітчизняній педагогічній думці своєрідним досвідом формування творчої активності майбутніх вчителів і відсутністю неупередженого його узагальнення з метою використання в діяльності вищої педагогічної школи в сучасних умовах тощо.

Аналіз актуальних досліджень. Суттєву роль у вивченні окремих аспектів педагогічної творчості вчителів відіграли праці таких вчених-педагогів як В. Андреев (зміст і напрями формування пізнавально-творчої діяльності учнівської молоді), О. Іонова (шляхи реалізації особистісно й творчо зорієнтованих технологій), С. Золотухіна

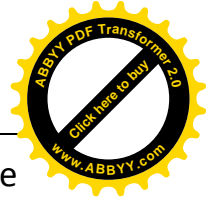
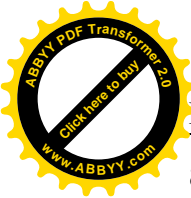

(етапи і тенденції розвитку національної системи освіти і педагогічної думки), О. Леонтьєв (діяльність сутність особистості, її активної ролі в оволодінні професійно-педагогічними знаннями, вміннями і навичками) та інших. Творча активність вчителя належить до найбільш розроблених педагогічних проблем. Проте не вирішеними залишаються питання творчої активності викладача в умовах сучасності.

Мета статті – охарактеризувати розвиток проблеми творчості вчителів у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить історіографічний аналіз наукових джерел, 30-ті роки ХХ століття ознаменувалися перенесенням акценту вивчення проблем творчості на визначення міри свідомої праці у процесі творчої діяльності людини. У 40 – 50-ті роки ХХ ст. спостерігалось поступове згасання інтересу вчених, педагогів-практиків до вивчення проблеми формування творчої особистості дитини у процесі навчання. Це було наслідком політичних та економічних негараздів у нашому суспільстві. Але вже у 60-ті роки ХХ ст. відбулося відродження досліджень проблем наукової та педагогічної творчості. Встановлено, що у зазначений час відбувалися переважно емпіричні пошуки педагогічних засобів активізації різноманітної навчально-творчої діяльності з метою створення додаткових можливостей раціонального керування процесом даного виду діяльності, сприяння зростанню творчого потенціалу кожного школяра, розвитку його творчих здібностей. Цей час позначився теоретичним та експериментальним обґрунтуванням проблемного навчання як відносно самостійної дидактичної концепції, поширенням ідей гуманістичної педагогіки.

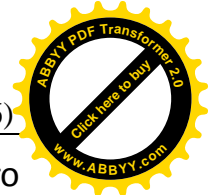
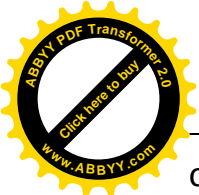
Фундатором гуманістичної педагогіки у світовому вимірі вважають В. Сухомлинського (1918–1970 рр.), приклад педагогічної активної творчості, комплексність науково-теоретичних досліджень якого збагатили вітчизняну педагогічну науку та сприяли якісному оновленню професійно-педагогічної освітньої галузі. У центрі уваги видатного педагога були питання підготовки вчителя, формування його творчої активності. У численних наукових працях і статтях В. Сухомлинський розкрив особисте бачення даної проблеми. Зокрема в працях «Павлинська середня школа», «Розмова з молодим директором школи», «Сто порад учителеві» вченим обґрунтовано концепцію формування гуманістичної спрямованості особистості вчителя, сформульовано умови становлення педагога-професіонала, його творчої

активності. Так, за глибоким переконанням В. Сухомлинського, професійне становлення, педагогічна діяльність вчителя можливі лише за умови щирої любові і поваги його до дітей. Професійна освіта має здійснюватися за принципами: гуманістична спрямованість педагогічного процесу, що передбачає орієнтування на формування особистісних якостей майбутнього вчителя; соціалізація, спрямована на формування системи цінностей і відносин, необхідних для творчої самореалізації майбутнього вчителя; технологізація педагогічної освіти, що включає опанування логікою переходу теоретичних досліджень до практичних [5].

Проведене дослідження довело, що у 80-ті роки ХХ століття у вітчизняній системі педагогічної освіти загострилися суперечності між офіційною педагогікою та реальним становищем у галузі підготовки вчительських кадрів, здатних працювати творчо в оновленій загальноосвітній школі. Прогресивно налаштоване коло українських вчених-педагогів, вчителів-методистів актуалізували необхідність розвитку автентичної української системи освіти, і педагогічної зокрема, на засадах національної, гуманістичної, демократичної педагогіки. На законодавчому рівні у зазначений історичний період було визначено провідні шляхи реформування системи педагогічної освіти: насичення змісту педагогічної освіти першоджерелами етнопедагогіки і новітніми досягненнями педагогічної науки у світовому вимірі, активізація творчо-наукової діяльності вітчизняних учених та творчої винахідливості вчителів і вихователів у галузі національної освіти, порівняльне зіставлення сучасної української педагогіки з прогресивними освітніми системами зарубіжжя з метою стимулювання власних педагогічних інновацій. Підтвердженням цього, на наш погляд, було централізоване реформування вищої і середньої педагогічної освіти у 1987 році, яке орієнтувалося на демократизацію і гуманізацію освітньої галузі. Запроваджувався індивідуальний підхід як принцип педагогічної освіти і фахової підготовки, розроблялися заходи щодо забезпечення професійного відбору. Ці кроки сприяли створенню умов для формування творчої активності майбутніх вчителів у період психолого-педагогічної підготовки у вищому навчальному закладі.

Детальне вивчення науково-педагогічних джерел підтвердило той факт, що, використовуючи послаблення централізованої регламентації, педагогічні навчальні заклади України напрацьовували власний досвід

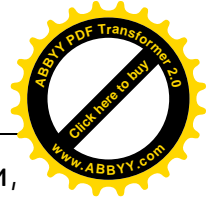
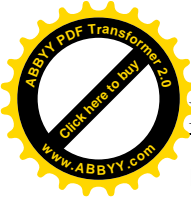

організації і професійної підготовки, спрямованої на розвиток творчого потенціалу майбутніх вчителів. Узагальнюючи результати успішного педагогічного експерименту, проведеного на базі Полтавського педінституту, орієнтованого на реалізацію завдань Цільової програми «Вчитель» через функціонування комплексу «Школа-педвуз-школа», були запроваджені експериментальні навчальні плани з 26 спеціальностей у Дрогобицькому, Криворізькому, Луцькому, Полтавському і Тернопільському педагогічних інститутах. Інновації полягали у науковому обґрунтуванні та уведенні дисципліни «Основи педагогічної майстерності», виявленні і залученні до навчання педагогічно обдарованої молоді, налагодженні зворотного зв'язку між педагогічними навчальними закладами і загальноосвітньою школою (викладацька робота педагогічних працівників ВНЗ у школі, вчителів у вищому навчальному закладі, спільна робота з розробки навчальних планів і програм, підготовки навчально-методичної літератури, проведення науково-педагогічних досліджень тощо) [9, 31].

Щодо університетської педагогічної освіти в Україні, то лише у 1988 р. запроваджено «диференційований підхід до навчання випускників для творчо-педагогічної, дослідницької та виробничої діяльності» [7, 31].

На підставі узагальнення передового досвіду організації професійної освіти у 80-ті роки ХХ століття вченими Б. Гершунським, В. Журавльовим, В. Ільїним, Л. Рувинським, В. Сластьоніним та іншими було розроблено програму індивідуально-творчої підготовки майбутніх вчителів в університетах [3]. Згідно з цією програмою формування творчої активності забезпечувалося неперервною педагогічною практикою, введення практичних курсів, які створювали ситуацію «занурення» кожного студента на тривалий період в активну педагогічну діяльність. Під час проведення занять було акцентовано увагу на використанні методів імітаційного моделювання, навчальних алгоритмів, рольових ігор, аутотренінгів, виходячи з логіки теоретичних психолого-педагогічних курсів та реалій навчально-виховного процесу у загальноосвітній школі, створювалися проблемні педагогічні ситуації, розв'язання яких передбачало творчий підхід.

Елементи творчої активності пронизували і зміст теоретичного матеріалу, що певною мірою зменшувало «дидактизацію» психолого-педагогічної підготовки. Індивідуалізація процесу творчої підготовки студентів в оволодінні педагогічною технікою та педагогічною майстерністю

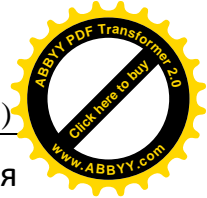
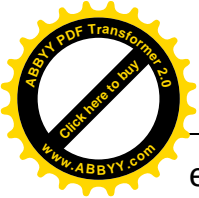
координувалася індивідуальною програмою професійної підготовки, складники якої були пов'язані із завданнями педагогічної практики у навчально-науково-виробничому комплексі «школа 79 – ВНЗ – школа».

Ця програма реалізовувалася у практиці діяльності вищих педагогічних навчальних закладів у Києві, Полтаві, Харкові та інших містах. У результаті було встановлено, що така програма дозволила створити у навчальному закладі творче навчальне середовище, в якому студент має активну особистісну позицію, у співпраці з викладачами та іншими студентами може мобілізувати свої творчі здібності, самореалізуватися в соціально активній професійно спрямованій діяльності.

Робота спеціалізованих лабораторій, наукових творчих колективів, формування умінь та навичок самоаналізу дозволила здійснювати професійно-прикладну підготовку майбутніх вчителів з випередженням. Це актуалізує використання змістовно-методичних аспектів програми в умовах сьогодення, коли слід враховувати, що вчитель працює в мінливих умовах соціально-економічного, культурного життя суспільства.

Проведене дослідження засвідчило, що в 90-ті роки ХХ ст. розроблялися діалектичні основи педагогіки творчості як цілісної педагогічної теорії управління, виховання й самовиховання всебічно розвиненої творчої особистості у різних видах навчальної діяльності й спілкування [2, 87]. Здійснювалося комплексне вивчення та впровадження у практику роботи українських загальноосвітніх, навчальних закладів нових педагогічних технологій, комп'ютеризація навчально-творчої діяльності учнів.

Сучасного вчителя має відрізняти постійне прагнення творчості, необхідної для розуміння і прийняття багатоманітного світу думок, переживань, почуттів дітей, для спрямування їх на шлях пізнання, натхнення на добрі вчинки. Серед інноваційних розробок сучасних вітчизняних вчених позитивної оцінки заслуговує креативно-рефлексивна компетенція (автор – О. Сергієнкова). У системі підготовки майбутніх вчителів сутність її полягає в організації навчально-професійного середовища, в якому студенти можуть ініціювати ідею, моделювати умови для її апробації і переносу в освітню практику. Креативно-рефлексивна компетенція передбачає постановку певних типів задач діяльності для розвитку особистісного досвіду творити нові функції педагогічної діяльності і використовувати педагогічну рефлексію. Доцільними є

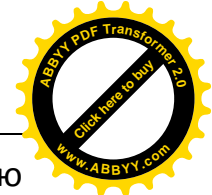
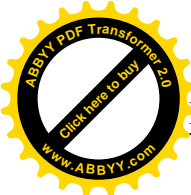

евристичні завдання, моделюючі, проектні форми навчальної роботи. Для оволодіння психолого-педагогічними знаннями студенти користуються цілісними образами, творчим синтезом, аглютинацією, гіперболізацією, схематизацією, типізацією та іншими аналітичними методами [4, 221].

Оновлення системи освіти в Україні відбувається в умовах стрімкої глобальної інтеграції у світове співтовариство, переосмислення системи духовних пріоритетів, гуманізації та гуманітаризації навчання і виховання. Ключова роль у цих процесах належить вищій педагогічній освіті, де закладаються методологічні, змістовні, технологічні засади навчально-виховного процесу на всіх рівнях, формується професіоналізм майбутнього вчителя. На сучасному етапі розвитку професійної педагогічної освіти відбувається переоцінка місця і значення творчих якостей у структурі особистості вчителя. Постійна зміна соціальної дійсності вимагає від педагогів максимальної активізації індивідуально-творчого потенціалу. Якщо раніше основна увага приділялася розвитку інтелектуальної сфери майбутнього вчителя (знання фахових предметів та методики їх викладання), то зараз на перший план висувуються вимоги до формування таких професійно необхідних суб'єктних якостей творчої особистості, як емпатія, рефлексія, перцепція, емоційність, педагогічний артистизм та ін. Нові підходи до організації цілісної педагогічної освіти, що передбачають створення умов для активного творчого саморозвитку майбутніх вчителів, конкретизовано у Національній доктрині розвитку освіти, Законі України «Про вищу освіту», Концепції педагогічної освіти та інших нормативних документах [1].

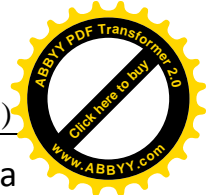
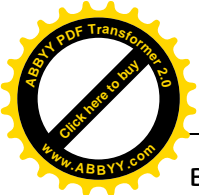
Загальновідомо, що сучасна система освіти має за мету сформувати систему стійких ціннісно-змістових відношень особистості. У процесі цього особистісного становлення пріоритетного значення набуває приклад викладача, вчителя, вихователя. Вихідним чинником формування творчої активності особистості кожного учня є індивідуальний стиль, творча активність вчителя.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури показав, що творча активність розглядається як вільна діяльність людини, спрямована на пізнання і перетворення дійсності, створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей (І. Зязюн, С. Сисоєва, В. Сухомлинський, А. Фруман); один із активних станів чи проявів людської свободи, що позначається неповторним оригінальним та історично-унікальним змістом (В. Воронкова, А. Уатхаєйд та ін.) [6; 8].

Поряд з філософією освіти, педагогічною психологією та соціальною педагогікою набули поширення наукові галузі, що вивчають педагогічні основи творчості: педагогіка творчості, педагогічна евристика. Ці наукові галузі мають за мету розкрити розуміння сутності й деталей творчості, особливостей процесу формування творчої активності особистості. Складність цих комплексних понять полягає у тому, що у творчому процесі беруть активну участь обидва пласти людської психіки – свідомість і підсвідомість. І точно не встановлено, яка з цих сфер грає провідну роль – логічна чи інтуїтивна. Необхідно зазначити, що творчій активній діяльності, на якому б рівні її не розглядали, властива діалектична єдність традицій і новаторства. Абсолютно нового не існує навіть у творчості, адже в іншому разі нове довелося б створювати з нічого. Загальновідомо, що все розумне вже було переосмислено та видозмінено, і тому завдання творчого активного педагога спробувати все це переосмислити та видозмінити ще раз. Однією з характеристик творчої активності є широта мислення, здатність людини вирватися з вузького кола ідей. Супутником творчої активності є широкий кругозір людини, гнучкість і широта думки, цілеспрямованість у пошуку, висока міра усіх духовних якостей людини, потреба постійного самовдосконалення.

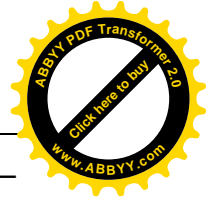
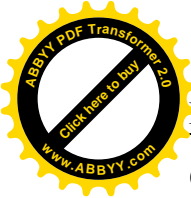
Усвідомлюючи складність структури творчої активної особистості, окремі дослідники намагалися виділити такі якості, які при мінімальній своїй кількості характеризували б таку особистість в цілому. Наприклад, П. Блонський виділяв: ініціативність, активність, самостійність, наявність естетичних переживань; Н. Ветлугіна: інтереси і нахили, індивідуальні особливості, які дозволяють дитині легко і швидко оволодівати здібностями творчих дій, уміння знаходити нове рішення; В. Моляко: диференційованість технічних процесів збудження і гальмування, велика сила волі; О. Лук: готовність ризикувати, імпульсивність і незалежність міркувань, нерівномірність успіхів у навчанні, пізнавальна допитливість, сміливість уяви і думок; Я. Пономарьов: завзятість, енергія, наполегливість; К. Станіславський: інтелектуальні здібності, уміння думати про майбутнє; Р. Позінкевич: самостійне, альтернативне мислення; Л. Мітіна: гнучкість думок, ідей, щирість вчинків тощо. Значне місце у творчому процесі вчені відводять таким якостям особистості, як здатність до уяви, фантазії, імпровізації. Формування творчої активної особистості нерозривно пов'язане з процесами розвитку творчого мислення, про що вперше

відмітив В. Андреев. Він запропонував структуру творчої особистості, яка містить дев'ять блоків: мотиваційно-творча активність та спрямованість особистості; інтелектуально-логічні здібності; інтелектуально-евристичні, інтуїтивні здібності; риси світогляду; моральні якості; здатність до самоуправління у творчій діяльності; комунікативно-творчі якості; естетичні якості; індивідуальні особливості особистості.

Творчий характер педагогічної діяльності має певні властивості. Ретельний аналіз наукових узагальнень показав, що педагогічна творчість, по-перше, суворо регламентована у часі і просторі. Етапи творчого процесу – виникнення задуму, його розробка і реалізація тісно пов'язані між собою і вимагають оперативного поетапного переходу. Якщо в діяльності письменника, художника, вченого допустимі паузи між різними етапами творчого акту, то в практиці роботи вчителя вони виключені. У ході навчально-виховного процесу виникають проблеми, що потребують негайного кваліфікованого розв'язання. Якість розв'язання їх зумовлена психологічною спрямованістю педагогічних впливів учителя. По-друге, результати творчих пошуків педагога віддалені у часі й можуть бути оцінені лише відносно. Тому значущими є розвинені аналітичні, прогностичні та рефлексивні здібності вчителя. По-третє, стимулюючим чинником виступає співтворчість вчителів і учнів на основі єдності цілей. По-четверте, прояви творчого педагогічного потенціалу вчителя залежать від методичного, технічного забезпечення освітнього процесу. Стандартне і нестандартне навчально-дослідницьке обладнання, технічне забезпечення, методична підготовленість вчителя і психологічна готовність учнів до активного творчого пошуку визначають специфіку педагогічної творчості. Також важливими є вміння педагога керувати особистим психоемоційним станом і викликати адекватну поведінку учнів. Здатність вчителя організовувати спілкування з учнями як творчий процес не пригнічує їхньої ініціативи та винахідництва, створює умови для повного творчого вираження і самореалізації учнів. Педагогічна творчість відбувається в умовах відкритості, публічності. Реакція аудиторії може стимулювати вчителів до імпровізації, розкутості, але може й пригнічувати, стримувати творчий пошук.

Висновки. Отже, аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури показав, що творча активність як вид діяльності вирізняється рядом суттєвих ознак, які проявляються не ізольовано, а в цілісній єдності: об'єктивна необхідність творчості для реального прогресу суспільства,

охоплення творчістю усіх сфер людської життєдіяльності і, зокрема – педагогічного процесу; соціальна та особистісна значущість, прогресивний характер творчої діяльності; наявність об'єктивних (соціальних, матеріальних та інших) умов для творчості; наявність суб'єктивних (особистих творчих здібностей, практичних умінь, технічних навичок, позитивних мотивів) передумов для творчості; наявність діалектичного протиріччя й конкретизація його у творчій задачі; новизна та оригінальність процесу діяльності або результату; розвиток особистості (мотиваційної сфери, психічних процесів, моральних якостей тощо). Проведений аналіз доводить, що професійна діяльність вчителя характеризується здатністю до активного конструювання педагогічної діяльності, передбачає підтримку учня у ході його самовизначення у світі культурних цінностей, реалізацію творчих потенцій з метою професійного самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

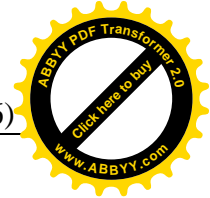
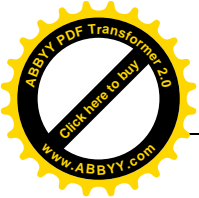
1. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / [упорядн. О. О. Любар ; за ред. В. Г. Кременя]. – К. : Знання, 2003. – 766 с. – (Вища освіта XXI ст.).
2. Пехота О. М. Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя: автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / АПН України, Ін-т пед. і проф. освіти / О. М. Пехота. – К., 1997. – 52 с.
3. Рувинский Л. И. Основы педагогики : учеб. пособ. для слушателей ИПК преподавателей пед. дисциплин ун-тов и педвузов / Л. И. Рувинский. – М. : Просвещение, 1985. – 223 с.
4. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори : [у 2 кн.] / С. Ф. Русова ; [за ред. С. І. Коваленко ; упоряд., передм., прим. С. І. Коваленко, І. М. Пінчук]. – К. : Либідь, 1997. – Т. 1. – 1997. – 272 с.; Т. 2. – 320 с.
5. Степанович Е. П. Высшая специальная школа на Украине (конец XIX – начало XX ст.) / Е. П. Степанович. – К. : Наукова думка, 1991. – 98 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : [у 5 т.] / В. О. Сухомлинський ; [ред. кол. : О. Г. Дзевєрін (голова) та ін. ; текст і приміт. підгот. О. Г. Дзевєрін]. – К. : Вища школа, 1976–1977. – Т. 5. : Статті. – 1977. – 639 с.
7. Тихомиров Д. И. Учительские курсы и съезды / Д. И. Тихомиров // Педагогический листок. – 1899. – № 14. – С. 371–381.
8. Уайтхед А. Н. Избранные работы по философии / А. Н. Уайтхед ; [пер. с. англ.]. – М. : Прогресс, 1990. – 718 с. – (Филосовская мысль Запада).
9. Учитель, которого ждуть: Из опыта работы Полтавского пединститута имени В. Г. Короленко / [под ред. И. А. Зязюна]. – М. : Педагогика, 1988. – 151 с.

РЕЗЮМЕ

О. В. Радзиевская. Проблема развития творческой активности преподавателя в современных условиях.

В статье сосредоточено внимание на таком аспекте деятельности учителя, как творческая активность. Автор выделяет разные этапы развития педагогико-профессионального образования, анализирует влияние ученых-педагогов на обновление профессионально-педагогической подготовки учителя.

Ключевые слова: учитель, творческая активность, педагог, педагогическое образование, университет, студент, личность.

SUMMARY

O. Radzievskaja. Problem of development of creative activity of teacher in modern conditions.

The article deals with such aspect of activity of teacher as creative activity. The author singles out different stages of professional education and analyses influence different scholars on renovation of pedagogical training of teacher.

Key words: teacher, creative activity, pedagogue, pedagogical education, university, student, personality.

УДК 378.016:519.65

Т. М. Рідель

Сумський національний
аграрний університет

ПРОФЕСІЙНА МОТИВАЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В АГРАРНОМУ ВНЗ

У статті розглянуто проблему професійної мотивації, з'ясовано її роль у формуванні стійкої мотивації до вивчення іноземної мови. Розроблено методику визначення мотивів оволодіння обраною професією, проаналізовано групи мотивів. Експериментально встановлено рівень професійної мотивації студентів аграрних університетів. Обґрунтовано важливість професійної спрямованості навчання іноземної мови в аграрному університеті.

Ключові слова: професійна мотивація, мотиви оволодіння обраною професією, рівень професійної мотивації, професійна спрямованість навчання іноземної мови.

Постановка проблеми. Основна діяльність студента у ВНЗ – це опанування спеціальності, що відповідає профілю вищого навчального закладу. Тому вивчення іноземної мови у немовному ВНЗ має розглядатися крізь призму ставлення до майбутньої професії. Як відомо, програма з іноземних мов для ВНЗ немовних спеціальностей передбачає розвиток у студентів мовної компетенції, під якою розуміється вміння користуватися лінгвістичною системою з метою спілкування та ефективного виконання професійної діяльності. Тому однією з найважливіших умов виховання майбутнього фахівця є відповідність інтересів, схильностей і здібностей молоді обраній професії.

Яким буде фахівець, багато в чому залежить від того, якими мотивами він керується у своїй діяльності. Задоволення обраною професією, захопленість своєю справою визначається усвідомленням її важливості та відповідності інтересам і здібностям людини. Якщо ж професію обрано всупереч бажанням, залежно від певних обставин, це з часом призведе до невдоволення родом діяльності, спричинить низку негативних емоцій, таких як утомленість, байдужість тощо.